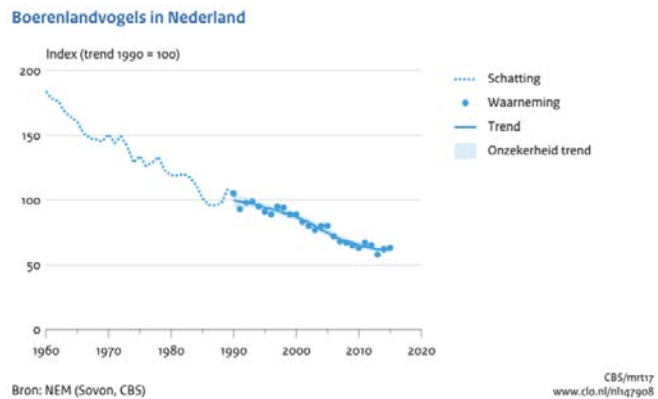

Oproep tot een Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Urgentie vanuit natuurperspectief

De afgelopen week is uitgebreid in het nieuws geweest dat er nu steeds meer bewijs ontstaat voor een dramatisch verlies van insectenrijkdom in ons landschap gedurende de laatste 20-30 jaar. Recent onderzoek laat zien dat dit verlies nog groter is dan gedacht, en onder meer parallel loopt met het verlies van weidevogels en andere insectenetters in ons landschap, zogenaamde boerenlandvogels. Dit lijkt nu ook politiek te worden opgepakt en gevoelens in de samenleving te versterken dat het zo niet langer kan. De tweede kamer houdt binnenkort een hoorzitting over de oorzaken en noodzaak van aanpak van dit biodiversiteitsverlies. Alle studies tot nu toe laten zien dat de belangrijkste oorzaken voor dit biodiversiteitsverlies in een combinatie van landschapsfragmentatie, stikstof-emissies, verdroging en de geïntensiveerde landbouw liggen. Deze onderwerpen hangen sterk met elkaar samen. Via het nationaal natuurnetwerk is het probleem van landschapsfragmentatie en verlies van natuurlijk habitat zo goed mogelijk aangepakt. Het onderwerp van stikstofdepositie in natuurterreinen wordt op dit moment via de PAS aangepakt. In de landbouw is via agrarisch natuurbeheer getracht het tij enigszins te keren. Maar al deze effecten tellen bij elkaar op, en versterken elkaar.

Adviesorganen als het PBL rapporteren daarover (Balans van de Leefomgeving 2016) en ook op Europees niveau is de Nederlandse staat van de biodiversiteit zorgwekkend. Ook uit het Living Planet Report Nederland (WNF) blijkt eenzelfde boodschap. Nederland heeft het 'lek niet boven' in het keren van de doorgaande trend van biodiversiteitsverlies. Uitzondering is de ecologische kwaliteit van ons oppervlaktewater en daaraan gebonden planten en dieren – hier is de afgelopen decennia grote winst geboekt. Hierdoor wordt het contrast tussen verbeterende waterkwaliteit en verslechterende kwaliteit van (landbouw)-bodems en land-ecosystemen steeds groter.

Contouren van de opgave

De grote kans voor biodiversiteitsherstel zal naar verwachting liggen in een grotere integratie van landbouw en natuur functies binnen het landelijk gebied van Nederland. De zoekrichting daarvoor noemen we natuurinclusieve landbouw. Op diverse terreinen vind daar al allerhande activiteit plaats. Kennisinstituten, landelijke en regionale overheden, bottom-up koploper initiatief (boeren met voortrekkersrol), natuurorganisaties (o.a. SBB) en boereninitiatief (b.v. Boer & Natuur). Op hoofdlijn richt deze natuurinclusieve landbouw zich op het bevorderen en beter benutten van zogenaamde functionele biodiversiteit (natuurlijke bodemvruchtbaarheid, natuurlijke gewasbescherming, etc), stimuleren van landschappelijke diversiteit (zoning, mozaïek-beheer, overhoeken, houtwallen, etc.) en betere bescherming van specifieke karakteristieke soorten van het agrarisch gebied. Waarbij dit wordt gedaan binnen de context van een economisch rendabele bedrijfsvoering.

Urgentie vanuit de landbouw - gebiedsperspectief

De Nederlandse landbouw heeft op dit moment te maken met een aantal economische uitdagingen, die samen wijzen naar een urgente noodzaak van vergroening van de sector. Veranderingen in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU zorgen ervoor dat steun aan boeren steeds meer verschuift van klassieke ongebonden inkomenssteun naar een inkomensondersteuning gericht op een groenere, effectievere, en milieuvriendelijker manier van produceren. Dus: steun voor vergroening moet ook aantoonbaar een beter milieu en herstel van natuurwaarden opleveren. Dit vraagt een andere manier van denken. Tot nu toe was de praktijk van agrarisch natuurbeheer vooral dat een boer gecompenseerd werd voor het verlies van inkomsten (bijvoorbeeld via natuurvriendelijke akkerranden) zonder duidelijke verwachting of kwantificering van natuurresultaten. Steeds meer zal getoetst worden of dergelijke groen bedoelde maatregelen ook werkelijk natuur- en milieuwinst opleveren en daarom blijvende inkomenssteun rechtvaardigen. Daarnaast wordt steeds duidelijker dat de huidige landbouwkundige productiemethoden onvoldoende duurzaam zijn, bijvoorbeeld met betrekking tot verlies van bodemkwaliteit (organische stof) en bodemstructuur in de akkerbouw. Ook laten eerste successen in zogenaamde natuurinclusieve landbouw zien dat minder en natuurvriendelijker produceren tot vergroting van netto inkomen van boeren kan leiden, doordat kosten bij dergelijke productiemethoden meer teruglopen dan opbrengsten. Op een steeds meer globaliserende wereldmarkt gaat een Nederlandse landbouw die vooral inzet op zoveel mogelijk bulkproductie van melk, vlees en zetmeel het waarschijnlijk verliezen van landen waar dit grootschaliger en tegen lagere lonen kan. Verder heeft de Agrofood keten steeds meer te maken met kritische consumenten die eisen stellen aan beperking van de schade aan natuur, milieu en dierenwelzijn die gepaard gaan met het produceren van producten. Grote Nederlandse agrofood bedrijven

hebben nu een duidelijk ambitie ten aanzien van duurzaamheid vanuit het perspectief van maatschappelijk verantwoord ondernemen, bedrijfscontinuïteit, en veranderende consumentenwensen.

Al deze factoren samen wijzen erop dat de landbouw nu voor een belangrijke transitie staat naar een natuurvriendelijke en duurzamere manier van produceren. De uitdaging is om de landbouw nu zo te veranderen dat èn de inkomenspositie van boeren, èn kwaliteit van natuur en milieu er beide op voorruit gaan.

Urgentie vanuit de natuur - gebiedsperspectief

De in Nederland ontwikkelde landbouw is weliswaar economisch succesvol door steeds verdere verhoging van de productie, maar die verhoging heeft ertoe geleid dat niet alleen de biodiversiteit en aantallen vlinders en andere insecten uit de landbouwgebieden zijn verdwenen maar ook uit veel natuurgebieden. Het huidige natuurnetwerk lijkt onvoldoende op eigen benen te kunnen staan: de uitwisseling van soorten en voedingsstoffen tussen landbouwgebieden en natuurgebieden in Nederland is dermate groot dat een onhoudbare situatie lijkt te ontstaan. Met het verlies van planten- en insectenrijkdom in landbouwgebieden staan ook steeds meer diersoorten die hiervan afhankelijk zijn onder druk, vooral insectenetende vogels. Door al deze veranderingen gaat de leefbaarheid en toeristische aantrekkelijkheid van zowel het platteland als ook natuurgebieden steeds verder achteruit. We zijn het natuurlijk kapitaal van ons platteland snel aan het kwijtraken.

Binnen de opgave: meekoppelen van klimaatdoelen en andere ecosysteemdiensten

De huidige zorgen over de snelheid en impact van klimaatverandering hebben ertoe geleid dat Nederland zichzelf hoge eisen heeft gesteld wat betreft klimaatdoelen om het Akkoord van Parijs na te komen. Hier zitten belangrijke mogelijkheden tot synergie tussen landbouw en natuur. Nieuwe vormen van natuurvriendelijker, nattere landbouw kunnen belangrijke klimaatwinst opleveren via toegenomen koolstofopslag in de bodem. Ook binnen natuurinclusieve akkerbouw kunnen innovatieve praktijken als niet-kerende grondbewerking, in combinatie met natuurvriendelijke waterhuishouding belangrijke winst opleveren ten aanzien van zowel natuurdoelen als (natuurlijke) koolstofopslag in de bovengrond. Dit zal veel goedkoper zijn dan een aantal huidige plannen om industriële CO₂ af te vangen en op te slaan in de diepe ondergrond. Er zijn ook een aantal andere ecosysteemdiensten en gekoppelde economische voordelen te verwachten van biodiversiteitsherstel gekoppeld aan een landbouwtransitie naar duurzaam produceren. Zo zal de recreatieve potentie van het platteland toenemen, en kan biodiversiteit een bijdrage leveren aan plaagbestrijding in de landbouw.

De rol van onderzoek en kennis: een nationale opgave in internationale context

Nederland heeft een grote wereldreputatie zowel ten aanzien van landbouwkundig onderzoek als van biodiversiteitsonderzoek. Dit goed ontwikkelde netwerk van onderzoekers kan nu een belangrijke kennisbasis leveren om zowel het huidige biodiversiteitsverlies te keren als genoemde landbouwtransitie te faciliteren. Nu loopt Nederland echter voorop in de wereld zowel wat landbouwproductie betreft als de snelheid van biodiversiteitsverlies. De uitdaging is om nieuwe methoden en inzichten te ontwikkelen en in de praktijk te toetsen die én het huidig natuurverlies ombuigen in herstel, én een duurzaamheidstransitie in de landbouw te bewerkstelligen.

Naast de ontwikkeling van kennis via onderzoek is de toepassing ervan in levendige praktijk omgevingen van groot belang. Dat betekent dat er in de kennisketen zowel fundamenteel als toegepast onderzoek nodig is. De versnelde toepassing van kennis via experiment in de praktijk naar uitrol van succesvolle aanpakken is daarbij cruciaal. Dat zou bijvoorbeeld kunnen door regionale Living Labs voor natuurinclusieve landbouw (conform [Noordelijke aanpak](#)) in te richten die gericht zijn op aanjagen en uitvoer geven van toegepaste kennis in praktijk omgevingen. Dit kunnen projecten zijn die in de hele keten (van consument, retailer, bank, coöperatie tot boer) van toepassing zijn maar wel allemaal gericht op het versterken van biodiversiteit.

De randvoorwaarden voor succes zijn in potentie groot. Immers, we hebben in Nederland een sterke kennis infrastructuur die gewend is in de praktijk te experimenteren. We hebben veel boeren georganiseerd via agrarische of andere vormen van collectieven. Wat het volgen van biodiversiteitsveranderingen betreft: Nederland heeft een internationaal uniek groot netwerk van vrijwilligers (citizens-science) die in het kader van het nationale [Netwerk Ecologische Monitoring](#) samen goed de vinger aan de pols houden wat betreft aantallen vogels, vlinders, planten, en allerlei andere soortengroepen. De resultaten worden 2-jaarlijks gebundeld door SoortenNL en WNF in het [Living Planet Report Natuur in Nederland](#).

Wat onderzoek naar oorzaken van biodiversiteitsverlies betreft: alle grotere kennisinstellingen op dit gebied werken samen in het [Netherlands Ecological Research Network \(NERN\)](#).

Vanuit dit netwerk is het afgelopen jaar, mede in het licht van de Nationale Wetenschapsagenda, al een prioritering opgesteld over de meest urgente ontbrekende kennis op het gebied van verklaren en ombuigen van biodiversiteitsverlies. Dit is gebundeld in de [Kennisagenda Nature4Life](#).

Plan van aanpak: naar een Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Het zou goed zijn als rond dit onderwerp snel een 'de-politisering' kan optreden - een rijke en gezonde leefomgeving hoort immers geen politiek links of rechts onderwerp te zijn. In plaats daarvan zou een grote maatschappelijke coalitie van wetenschap, maatschappelijke organisaties, overheden en bedrijven nu moeten pleiten voor biodiversiteitsherstel. Gedacht kan worden aan een soort 'Topsector Natuur', vergelijkbaar met de succesvolle topsectoren als Water en Agrofood.

Net zoals er brede politieke en maatschappelijke overeenstemming is over het huidige Deltaprogramma Waterveiligheid, dat Nederland moet beschermen voor overstromingen (een natte voeten is niet links of rechts), is er nu een urgente noodzaak voor een Deltaplan Biodiversiteitsherstel, dat Nederland beschermt voor het verlies van veel van z'n kenmerkende soorten flora en fauna (natuur is niet links of rechts). Kennis is hierbij belangrijk. Ook de Zeeuwse deltawerken konden niet eenvoudig uitgevoerd worden met de toen bestaande kennis. Er was een enorme slag nodig naar vernieuwende kennis die op dat moment nog niet bestond. Waardoor we nu in de wereld leidend zijn op het gebied van waterveiligheid. Die kans en potentie hebben we ook op het gebied van biodiversiteitsherstel via een innovatieve duurzame landbouw. Nederland heeft de potentie om op dit gebied een wereldleider te worden, wat kan leiden tot eren voorbeeld en inspiratie van andere landen, wat nieuwe kansen geeft voor Nederlandse bedrijven in het buitenland waar vergelijkbare uitdagingen nu spelen (als China).

Organisatie

Noodzakelijk hiervoor is een gezamenlijke visie van de Nederlandse natuursector, boeren, de grotere agrofood bedrijven en de Nederlandse wetenschap. We moeten het eens kunnen worden over hoe een dergelijk Deltaplan Biodiversiteitsherstel eruit gaat zien. Hierbij is het belangrijk dat elke sector z'n eigen klassieke stellingnames verlaat, waarbij:

- De natuursector klaagt over biodiversiteitsverlies en wijst met de vinger naar de landbouw als veroorzaker;
- De landbouwproducenten natuurvriendelijker produceren zien als economische kostenpost bij een toch al te laag inkomen van veel boeren, voelen zich onvoldoende gesteund door de EU en overheid, en dwarsgezeten door de natuurorganisaties en milieuregels van de overheid (mest, gewasbescherming);
- De grote agrofood bedrijven maken zich zorgen over de veranderende attitude van consumenten, willen een slag naar duurzaamheid maken maar opereren ook met hun producten op internationale markten waar heel andere belangen en overwegingen spelen.

Er kan geleerd worden van eerdere maatschappelijke initiatieven waar belangen van verschillende sectoren onder een grotere vlag te verenigen zijn. In het recente Kustpact werden groepen vanuit natuurbehoud, recreatie en waterveiligheid het eens over een grote gemene deler.

Verder heeft Nederland een krachtige Water topsector, en een krachtige Agrofood topsector waarin bedrijven en wetenschap elkaar vinden en gezamenlijk opereren. Natuurorganisaties en biodiversiteitswetenschappers daarentegen maken geen deel uit van beide, en opereren vaak gefragmenteerd, waarschijnlijk ook omdat het economisch belang hiervan tot nu toe minder werd gezien. Het nu voorgestelde Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel is bedoeld daar verandering in aan te brengen. Een krachtige Deltacommissaris Biodiversiteitsherstel zou met een sterk mandaat vanuit de overheid en betrokken sectoren aan de slag moeten om de huidige omgevingscrisis aan te pakken. Hierbij wordt op een integrale manier naar het landschap gekeken: het landelijk gebied met landbouw en het landelijk gebied in het natuurnetwerk worden niet los van elkaar gezien, maar als één geheel. Er zijn nu goede kansen om de huidige problemen in de landbouw ten aanzien van verlies van biodiversiteit, inkomensposities van boeren, omgevingskwaliteit, en klimaat-mitigatie in één keer aan te gaan pakken op een manier dat al deze belangen erop vooruit gaan. En, op een verantwoorde manier, waarbij er goed onderzocht wordt waarom en hoe biodiversiteit verandert, en hoe het beter kan.

Financiering

De omvang en maatschappelijke impact van het huidige probleem van het ombuigen van biodiversiteitsverlies vereisen een ambitieus programma waarin wetenschap, natuurorganisaties, agrofood sector, burgers en de overheid samen optrekken in een innovatief samenwerkingsverband, en elk hun bijdrage leveren. Hierbij zal gewerkt worden met een model van publiek-private financiering zoals dat ook in de topsectoren wordt gehanteerd. Verdere uitwerking is nu nodig ten aanzien van de organisatie, aanpak, financiering van dit Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Namens bestuur van het Netherlands Ecological Research Network (NERN),

- Prof. Louise Vet (voorzitter, NIOO en Wageningen University & Research)
- Prof. Han Olff (Rijksuniversiteit Groningen)
- Prof. Hans de Kroon (Radboud Universiteit Nijmegen)
- Prof. Koos Biesmeijer (Naturalis en Universiteit van Amsterdam)
- Prof. Gerlinde de Deyn (Wageningen University & Research)